

Idegen szavak és szakkifejezések magyarázata

- Adoráció* • hódolatot kifejező testmozdulat (térdre borulva imádkozni).
- Alba* • kéz- illetve lábfejig érő, fehér színű miseing, a papi liturgikus viselet része.
- Ambó* • felolvasó állvány.
- Ampolna* • misekancsó, a szentmisén használt víz és bor tárolására.
- Antependium* • oltárterítő, használatban színe lehetőleg azonos a napi miseruha színével.
- Aspergile* • szenteltvízhintő pálca.
- Aspersorium* • hordozható szenteltvíztartó.
- Attribútum* • az ikonográfiában jelképes, ill. jelvénytárgy, esetleg ember- vagy állatalak, mely az ábrázolt személyt vagy allegóriát teszi felismerhetővé.
- Bambino* • a keresztény itáliai művészetben a gyermek Jézus ábrázolása.
- Bursa* • egy vagy három oldalról zárt, keményített tasak, korporálé tárolására. Színe a miseruháéval egyezik.
- Casula* lásd kazula
- Cibórium* • fedéllel ellátott áldoztató kehely, melyben az átválogtatott szentostyákat őrzik.
- Cibórium vélum* • a cibórium takarására szolgáló, díszes, köpenyszerű takarókendő.
- Cingulum* • a miseing átkötésére szolgáló, pamutból vagy lenből készült bojtos öv.
- Corporale* lásd korporálé
- Custodia* lásd kuszódia
- Feszület* • önálló kereszt, korpusszal.
- Filia* • leányegyház.
- Hangvető* • szószékkorona, a szószék felső része.
- Historia Domus* • 'háztörténet', az egyes plébániák lelkipásztorai által vezetett kéziratos könyv, melyben a helyi történeteket, jelentős hitéleti eseményeket rögzítik. A váci egyházmegyében az 1770-es évektől tették kötelezővé a latin nyelvű Historia Domusok vezetését.
- Humera* • fehér színű, hímzett kereszttel ellátott vállkendő. A II. vatikáni zsinat előtt a papi liturgikus öltözködés részét képezte.
- IHS* • Jézus nevének latin rövidítéséből származó monogram (Iesus Hominum Salvator)
- In situ* • helyben.
- Inventárium* • leltár.
- Kazula* • miseruha, melyet csak felszentelt pap viselhet a szentmise ideje alatt.
- Kehelytakaró vélum* • a miseruha színével egyező, többnyire kereszttel díszített, négyszögletű kehelytakaró kendő.
- Kereszt* • Jézus szenvedésének jelképe, korpusz nélkül.
- Konopeum* • a szentségház (tabernákulum) eltakaró lepel.
- Korporálé* • ostyaabrosz. Négyeszer összehajtott vászonkendő, melyen az Oltáriszentség pihen.
- Korpusz* • a kereszten függő Jézus megjelenítése.
- Körmeneti kereszt* • a körmenetek élén, hosszú száron vitt feszület.
- Krisztogram* • Jézus Krisztus nevének görög kezdőbetűiből (khi, ró) kialakított jel.

Kusztódia • a szentségtartóban tisztelt nagy szentostya őrzésére szolgáló kerek tároló szelence.

Kváderek • a Szent Rókus-templom esetében olykor feltűnően nagyméretű, szabályos, kocka vagy téglalatest alakúra faragott építőkövek – mészkőből.

Lizéna • a fal síkjából enyhén kiugró, lábazat és fejezet nélküli függőleges falsáv.

Manipulus • a miseruha színéhez igazodó karék, melyet a pap a bal könyöke fölé húzva visel. A II. vatikáni zsinat óta nem használatos.

Mappa • fehér színű, az oltár két szélén lelógó oltárterítő.

mB • a Balti-tenger szintjéhez mért érték (magasság/mélység) méterben megadva.

Mensa lásd menza

Menza • oltárasztal, az oltár vízszintes része.

Monstrancia • művészien elkészített, aranyozott szentségtartó vagy szentségmutató, régi nevén úrmutatató, belül aranyozott lunulára (félhold) fogott, átváltoztatott papi szentostyával, nagyostyával.

Navicula • tömjéntartó.

Örökmécses • katolikus templomokban állandóan égő lámpás, Krisztus jelenlétének jelképe.

Pacifikálé • kézi/talpas feszület.

Palla • négyszögletű, többnyire díszes, kartonnal keményített kehelyfedő. A kehelyre helyezve az átváltoztatott bort védik vele.

Paramentum • liturgikus ruhák összefoglaló neve.

Paténa • kerek, közepén bemélyedő kis kehelytányér, melyen a szentostya a mise ideje alatt pihen. Anyaga csak nemesfém lehet. Áldoztató tálcaként is használható.

Pluviálé • bő, félkör alakú palást, elől díszes csattal ellátva. Zsolozsma végzésekor, körmeneteken, szentségi áldásnál és temetéseken használják a papok.

Predella • az oltárképet alátámasztó, közvetlenül az oltárlapon (mensa) álló oltárrész.

Processio lásd processzió

Processzió • körmenet.

Purificatorium lásd purifikatórium

Purifikatórium • kehelytörő kendő. Áldozás és öblítés után ezzel a három részbe hajtott, közepén himzett kereszttel ellátott vászon kendőcskével tisztítja meg a pap a kelyhet.

Sitt • bontott építőanyag; vakolat, falazó habarcs, téglá, kő, stb. keveréke.

Stipes • az oltár alsó része, faragott oltárasztal, erre kerül a mensa.

Stóla • széles, szalagszerű pánt, az aktuálisan viselt miseruha anyagából készítve. Két végén és közepén kereszttel díszítik. A papi hatalom jelképe.

Superpelliceum • széles ujjú, fehér színű rövid karing, szögletes nyakkivágással.

Szembemiséző oltár • a II. Vatikáni Zsinat óta a szentmiseáldozat bemutatásának helye, melynél az oltár a miséző pap és a résztvevők között áll a szentélyben.

Szószék • a templom hajójában felállított, lépcsőn megközelíthető emelvény az igehirdetés céljára.

Tabernákulum • szentségház, az Oltáriszentség őrzésének helye a főoltáron.

Thonet szék • hajlított fából készült szék (Michael Thonet szabadalma, 1859).

Úsztatott falazás • az alapozási árokban soronként rakták az építőanyagot az elterített habarcsba. Mivel a Szent Rókus-templom esetében bontott építőanyagot használtak, nehéz volt a sorok kiegyenlítését, a kötéseket biztosítani.

Vers • Csongrádon (és több más településen) egy vers a harangok megcsendítésének egy, megszakítás nélküli 'egysége'.

Vizitáció • a plébániák ellenőrzése. Magyarországon a 12. századtól vannak adataink a püspök vagy főesperesek által írt jegyzőkönyvekre, melyek kérdőpontjait a püspök állította össze. Menetét, gyakoriságát a trienti zsinat (1545-63) szabályozta. Az így keletkezett jegyzőkönyv neve: Canonica Visitatio. *Voluta* • csigavonalú építészeti díszítőelem.

Glossary

Adoration • gesture expressing reverence (kneeling to pray).
Alb • white tunic reaching down to the hands and feet, part of the priest's liturgical vestment.
Altar facing the congregation • since the Second Vatican Council the place where the Eucharist is celebrated, there the priest stands in the sanctuary between the altar and the congregation.
Ambo • lectern.
Ampolna • cruet, jug used to hold water and wine at mass.
Antependium • altar frontal, as far as possible matched in colour to the vestment on the day.
Ashlars • in the case of the Saint Roch church, sometimes strikingly large square or rectangular limestone building blocks.
Aspergil • holy water sprinkler.
Aspersory • portable holy water pot.
Attribute • in iconography a symbolical or emblem-like object, in cases a human figure or animal, by which the person or allegory portrayed can be recognised.
Bambino • in Christian Italian art the portrayal of the infant Jesus.
Burse • a stiffened folder closed on three sides, used to hold the corporal cloth. Its colour is chosen to match the priest's vestment.
Chalice veil • a square cloth decorated with a cross, generally of the same colour as the vestment, used to cover the communion chalice.
Chasuble • liturgical vestment, may be worn only by a consecrated priest during the mass.
Christogram • a symbol formed from the Greek initials of the name of Jesus Christ (chi, rho).
Ciborium • communion vessel with a lid, used to hold communion wafers.
Ciborium veil • a decorative, cloak-like cloth used to cover the ciborium.
Cingulum • a linen or cotton cincture with tassel used to keep the alb in place.
Conopeum • tabernacle veil.
Corporal • a linen cloth folded in four for holding the Host during the mass.
Corpus • representation of Christ on the cross.
Cross • symbol of Christ's suffering, without a corpus.
Crucifix • a cross with corpus.
Custodia • pyx, a round container used to hold communion wafers.
Filia • a church annexed to another church.
Floated walling • In the case of the continuous footing of the Saint Roch church, the term is used for the method where mortar was poured into the foundation trench and the building material was spread out in it a layer at a time. Because building rubble was used, it was difficult to make the layers even and bond well.

Historia Domus • ‘history of the house’, a manuscript book kept by parish priests in which they record local events and important events in religious life. In the Vác diocese it was made compulsory from the 1770s to keep a *Historia Domus* in Latin.

Humeral • white veil covering the shoulders, embroidered with a cross. It was part of the liturgical vestments before the Second Vatican Council.

HIS • monogram derived from the Latin name of Jesus (*Iesus Hominum Salvator*)

In situ • in archaeology, an artefact that has not been removed from its original place.

Lesene • a pilaster without a base and capital projecting only slightly from a wall.

Maniple • an embroidered band worn over the priest’s left arm, in the same colour as the other liturgical vestments. Not in use since the Second Vatican Council.

Mappa • white altar cloth hanging down both sides of the altar.

mB • elevation in metres above/below sea level measured against the level of the Baltic Sea.

Mensa • the flat surface of the altar.

Monstrance • artistically wrought, gilded receptacle (ostensory) used to display the Host; within it is the transformed Host held in a gilded lunula (lunette).

Navicula • incense holder.

Pacificale • crucifix, hand-held or self-standing.

Pall • stiff square, generally decorative cover placed over a chalice to protect the transformed wine.

Paramentum • collective name for liturgical vestments.

Paten • a saucer-like dish that holds the Host during the mass. It may be made of silver or gold. It may also be used as a communion tray.

Pluvial • a loose, semi-circular cloak fastened at the front with a decorative clasp. Worn by priests during chants, at processions, benediction and funerals.

Predella • small platform placed directly on the mensa, supporting the altarpiece.

Processional cross • a crucifix carried on a long pole at the head of processions.

Pulpit • a platform reached by stairs in the nave of the church, from where sermons are preached.

Purificator • Cloth used to wipe the chalice. After blessing and rinsing the priest cleans the chalice with this small linen cloth folded in three with an embroidered cross in the centre.

Rubble • demolished building material; mixture of mortar, plaster, brick, stone, etc.

Sanctuary lamp • in Catholic churches a lamp left lit, symbolising the presence of Christ.

Sounding-board • pulpit crown, the upper part of a pulpit.

Stipes • the lower part of the altar, carved support on which the mensa or altar stone is placed.

Stole • broad strap made of the same material as the vestment it is worn with. Decorated with a cross at the two ends and in the centre. The symbol of priestly power.

Surplice • short white garment with wide sleeves and square neck.

Tabernacle • the place on the main altar where the Eucharist is kept.

Thonet chair • bentwood chair (patented by Michael Thonet, 1859).

Vers • In Csongrád (and in a number of other settlements) a *vers* or toll was an uninterrupted “unit” of bell-ringing.

Visitation • inspection of the parish. In Hungary we have data from the 12th century of reports drawn up by the bishop or archdeacons, based on questions compiled by the bishop. The course and frequency of such visitations were regulated by the Council of Trent (1545-63). The result of the visitation is a record named *Visitatio Canonica*.

Volute • an element of architectural decoration in the form of a spiral scroll.